

2010 YILI DEMOGRAFİK VERİLERİ BAKIMINDAN BATMAN'A SOSYOLOJİK BİR BAKIŞ

Erkan Dikici¹, Adem Sağır^{2*}

¹Bitlis Eren Üniversitesi, Sağlık Yüksekokulu, Sosyal Hizmet Bölümü, Bitlis.

²Karabük Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Karabük.

*ademsagiroglu@gmail.com

Özet: Bir toplumu incelerken ele alınacak sosyolojik unsurların başında nüfus gelmektedir. Nüfus, nicelik bakımından toplumlar hakkında veriler ortaya sunarken, aynı zamanda toplumların gelişmişlik düzeyi hakkında da bilgiler vermektedir. Nüfus olgusunun incelenmesi neticesinde bir toplumun yapısı hakkında önemli bilgiler elde edileceği gibi, bu bilgilerin kullanılması halinde toplumun gelişimi ile ilgili önemli adımların da atılacağı düşünülmektedir. Toplumların sosyolojik açıdan incelenmesinde demografik veriler, nüfusun coğrafi dağılışı, nüfusun yaş ve cinsiyet yapısı, nüfusun ekonomik ve sosyal bakımdan sahip oldukları olanaklar, eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanması ve nüfusun göç hareketi gibi durumlarına ulaşılabilir. Özellikle bu alanda yapılan çalışmalarda görülen eksikliklerden hareketle bu çalışma, demografik veriler ışığında "Batman" ilinin sosyolojik analizini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda çalışmada 2010 yılı demografik verilerine göre "yaş grupları", "yerleşim yeri nüfusları", "nüfusa kayıtlı olunan ilçe göre ikamet edilen il ve ilçeler", "eğitim durumu", "medeni durum" ve "ülke içi göç" başlıkları altında Batman ilinin demografik yapısının sosyolojik açıdan analizi yapılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Batman, Demografik Yapı, Sosyal Değişme, Göç, Toplum.

A Sociological Perspective To Batman Demographic Data In Terms Of Year 2010

Abstract: Population is beginning to be addressed when examining the sociological aspects of a society. Population is quantitative data about societies, while simultaneously provide information about the level of development of societies. As a result of examination of the phenomenon of the population to obtain important information about the structure of a society, such as the use of this information also will be taken important steps in the development of society is thought about. Examination of the sociological perspective of communities, demographic data, population, geographic distribution, age and sex structure of population, population, they have the economic and social opportunities, such as education and health services utilization and population status of migratory accessible. Deficiencies in the studies in this field, this study in light of demographic data "Batman" aims at realizing a sociological analysis of the province. In this context, the demographic study of 2010, according to the "age groups", "the settlement populations", "according to birth records, owned by towns and cities of residence", "education", "marital status" and "internal migration" under the headings of Batman's demographic structure of the province of sociological analysis is performed.

Key Words: Batman, Demographic Structure, Social Change, Migration, Society.

1. GİRİŞ

En basit tanımıyla ülke genelinde insanlar üzerinde yapılan sayımlar neticesinde elde edilen toplam insan sayısı nüfus olarak dile getirilebilir. Zaman ve mekan sınırları içerisinde insanlık tarihi boyunca nüfus konusu sürekli olarak önemini korumakta; aynı zamanda birey ve toplum üzerinde söz sahibi olan bir alan olması bakımından toplumsal bir özellik taşımaktadır. Bu bağlamda ülkelerin, şehirlerin, kasabaların ve köylerin sınıflandırılması veya tanımlanması açısından önemli bir özellik olarak nüfus konusu ortaya çıkmıştır. Nitekim toplumsal yapının analizinde birçok etken yer alırken, nüfus konusu da, toplumsal yapının analizi hususunda rol üstlenmiştir.

Sosyal yapı içerisinde önemli bir konu olarak görülen nüfus, sosyal yapıyı oluşturan canlı ve dinamik bir kütle olma özelliği taşımaktadır. Nüfusun incelenmesi, aynı zamanda cemiyetin sosyal yapı şartlarının ortaya çıkarılması anlamına gelmektedir. Bu bağlamda nüfus, demografik, kültürel, sosyal ve ekonomik yönleri ile ele alınabilen bir özellik taşımaktadır [1,2]. Nüfus konusu toplumda bu kadar farklı yönlerden ele alınabilirken, genel olarak bireylerin doğum, ölüm ve göç hareketleri çerçevesinde anlam kazanmaktadır. Nüfus içerisinde eğitim ve cinsiyet gibi diğer unsurlar da, toplumun analizinde önemli rol üstlenmektedir. Bu açıdan bakıldığında Nirun'un da dile getirdiği üzere nüfus, sosyal yapının önemli bir elemanı olma özelliğine sahip olmaktadır. Çünkü nüfus, sosyal yapının insan topluluğuna ait somut bir görünüşüdür. Toplumun hacmi, nüfus sayısı ile belirlenir. Bu sayının, sosyal düzene büyük etkileri bulunmaktadır. Nüfus, nüfusu meydana getiren insanların maddi-manevi durumları, iş kuvveti, sermayenin teşekkülü, üretim-tüketim ilişkileri dolayısıyla bütün ekonomik olaylara etki etmektedir. Yaş durumuna göre nüfus, cinsiyet durumuna göre nüfus, meslek durumuna göre nüfus konuları ile uğraşmak sosyal hayat alanında ortaya çıkan demografik unsurların belirlenmesi ile mümkündür [3].

Nüfus konusunun gerek bireysel ve toplumu ilgilendiren yönü olması gerekse sosyolojik bir konu olarak kabul edilmesi, akademik çalışmaların yapılması hususunda gereklilik/zorunluluk doğurmuştur. Literatürde ise nüfus konusunda yapılmış çalışmaların pek fazla olmadığı bilinirken, Türkiye'de yapılmış çalışmalar da genellikle lisansüstü çalışmalarda görülmektedir. Nitekim bu çalışmanın yapılma gayesi, literatürde hissedilen eksikliği gidermek ve bu tarz çalışmaların yaygınlık kazanmasına yardımcı olmaktır. "2010

Yılı Demografik Verileri Bakımından Batman İlinin Sosyolojik Analizi" başlıklı çalışmanın Batman örneğinde gerçekleştirilmesinin öncelikli nedeni ise, Batman'ın sahip olduğu çok kültürlü yapıya sahip olmasıdır. Gerek sosyo-ekonomik yapısı, gerekse göç alma oranı Batman ilinin demografik yapısı ile ilgili böyle bir çalışma yapılması konusunda önemli olmuştur.

Çalışma TÜİK'in [4] Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS)'nde yer alan verilerden hareketle gerçekleştirilmiştir. Buna göre Batman ilinin demografik özellikleri altı başlık altında incelenmiştir:

1. "Yerleşim Yeri Nüfusları" başlığı altında Batman ilinin genel nüfus özellikleri incelenmiştir. Yerleşim yeri nüfusları içerisinde Batman ilinin genel nüfusu ile il/ilçe nüfusları ve belde/köylerin nüfus bilgilerine yer verilmiştir. Ayrıca Batman'a bağlı ilçelerin de cinsiyet dağılımına göre nüfusları gösterilmektedir.
2. "Yaş Grubu Dağılımı" başlığında ise Batman ilinin yaş dağılımına göre demografik özelliklerine yer verilmiştir. Yaş dağılımı içerisinde cinsiyet durumuna göre demografik özellikler de bu başlık altında ele alınmıştır.
3. "Nüfusa Kayıtlı Olunan İl" başlığında Batman nüfusuna kayıtlı olanların ikamet ettikleri iller ile Batman'da ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı oldukları iller gösterilmiştir. Nüfusa kayıtlı olunan iller arasında da cinsiyet dağılımına göre bilgilere değinilmiştir.
4. "Eğitim Durumu" başlığı altında Batman nüfusuna kayıtlı olanların cinsiyet ve yaş grubuna göre okuma yazma durumları incelenmiştir. Ayrıca 15 yaş ve üzeri için cinsiyet dağılımına göre bitirilen eğitim düzeylerine yer verilmiştir.
5. "Medeni Durum" başlığı altında ise öncelikle cinsiyet dağılımına göre Batman ili nüfusuna kayıtlı olanların medeni durumları incelenmiştir. Cinsiyet dağılımına göre medeni durum incelemesinin ardından, yaş grupları içerisinde cinsiyet dağılımına göre medeni durum özelliklerine yer verilmiştir.
6. "Ülke İçi Göç Durumu" başlığı altında ise Batman ilinin göç durumu incelenmiştir. Buna göre öncelikle Batman'ın aldığı ve verdiği göç sayısı ile buna paralel olarak ortaya çıkan net göç sayısı ile net göç hızı hakkında bilgiler verilmiştir. Ayrıca Batman'ın en çok göç aldığı ve en çok göç verdiği illere de yer verilmiştir.

2. DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERİN SOSYOLOJİK BOYUTU

Demografi (nüfusbilim) bir topluluk içerisinde yer alan insan sayısını ve nüfusun bileşenlerini inceleyen uzmanlık alanıdır. Nüfusbilim bir toplulukla ilgili olarak yalnızca istatistiki bilgiler toplamakla yetinmemekte; aynı zamanda nüfus büyümesinin sağlıklı bir şekilde gelişip gelişmediğini inceler. Bunun neticesinde de nüfus kontrolünün sağlanmasına dair çözümler sunar [5].

Coğrafi bir alan üzerinde yerleşen ve bir arada yaşamakta olan insan külesine nüfus denmektedir. Bir ülkede toplumsal yapıyı incelemek için mutlaka o ülkenin nüfus kompozisyonu bir başka deyişle nüfus piramidi bilinmelidir. Toplumların nüfusunu sayı yönünden inceleyen bilim dalına da demografi denmektedir. Demografi aynı zamanda insanların yeryüzünde dağılışı ve değişiminin bilimidir [6]. Toplum ve insanları konu alan bir disiplin ya da bilim olarak ele alan demografi, bu ilişkisellik yönünde sosyolojik bir unsur olma özelliği taşıdığı söylenebilir. Demografi ve toplum ilişkiselliği, sosyolojik bir çalışma alanı olarak son yıllarda önemini ortaya koyarken, toplumsal yapıyı inceleyen bilim dalı olan sosyolojinin demografik özellikleri kullanması ve bir takım sonuçlara ulaşması bakımından bu ilişkiden daha somut bir şekilde söz edilebilir. Bu bağlamda söz konusu ilişkiselliği Marshall [7] demografların ilgileri ile sosyologların ilgileri örtüştüğü alan olarak nüfus incelemelerinin ortaya çıktığını dile getirmiştir.

Sosyolojik çalışmalarda demografinin kullanılması, daha çok toplumsal yapıdan elde edilen demografik verilerin yorumlanması ile gerçekleştiği görülmektedir. Kurtkan'ın [8] da dile getirdiği gibi bir toplumun nüfusunun bileşimi, o toplumun toplumsal ve ekonomik nitelikleri ile karşılıklı ilişki halindedir. Nüfusun bileşimi çeşitli kriterler açısından ele alınabilir ve incelenebilir. Kadın-erkek oranı, çalışabilir çağda olan ve olmayan bireyler oranı, mesleklere göre dağılım ve bu arada özellikle tarımda ve sanayide ve diğer faaliyet alanlarında çalışanlar oranı, çeşitli kriterlere göre nüfusun bileşimini gösteren kantitatif verilerdir.

Fikret Gezin [9] bir toplumun sahip olduğu toplumsal yapısının demografik yönden incelenmesi hususunda "statik" ve "dinamik" yaklaşımlar söz konusu olabileceğini dile getirmiştir. Statik demografi yaklaşımında mutlak sayı ve yoğunluk bakımından nüfusun tespiti ele alınmaktadır. Buna göre nüfusun ülke genelinde dağılımı, iç ve dış göçler, doğum ve ölüm oran-

ları, doğal yaş oranı gibi konular statik demografi yaklaşımı çatısı altında incelenmektedir. Dinamik Demografi ise statik demografi çalışmalarından elde edilen verilerin geçmiş yıllar ile mukayesesi, analizi ve yorumlanması şeklinde bir çalışma yöntemine sahip olan yaklaşımdır.

Demografi, Avrupa'da, ilk defa bilim olarak 17. yüzyılda İngiliz istatistikçi John Graunt'un çalışmasıyla ortaya çıktı. Graunt, 1662'de yayımladığı, *Natural and Political Observations, Made Upon the Bills of Mortality (Ölüm Kayıtları Üzerine Tabii ve Siyasi Gözlemler)* de demografların temel vasıtalarından olan ölüm oranı tablolarının ilkinin hazırladı. Ölüm ve vaftiz kayıtları üzerine tetkik ve incelemelerinden yola çıkarak gerçekleştirdiği çalışmalarla Avrupa'da demografi biliminin kurucusu sayıldı. Demografik araştırma ve incelemelerdeki ilerlemeler 16 ve 17. yüzyıllar boyunca da sürdü. Ölüm oranını tespit eden tablolar daha gelişkin duruma getirildi. Doğumda erkeklerin ağır bastığı, cinsiyet oranları gibi belli bazı demografik kanunlar ve eğilimler tespit edildi. Dünyanın pek çok yerinde bu sahadaki bilgilerden yola çıkılarak, ilk nüfus tahminleri yapıldı. 18. yüzyılda hayat sigortasının ve halk sağlığına verilen önemin artması neticesinde ölüm istatistiklerinin incelenmesine karşı ilgi uyandı. 19. yüzyıla kadar demografik istatistikler ve nüfus sayımları hızlı bir gelişme gösterdi. 19. yüzyılın ortalarında Batı dünyasının büyük bölümünde nüfus sayımı ve hayat istatistikleri, doğumların ve ölümlerin sistemli olarak kayda geçirilmesi uygulamaları yerleşti. Bu durum demografik araştırmaların sahasının genişlemesini sağladı [10].

Joseph Fichter [11] "Sosyoloji Nedir?" isimli kitabında toplumun sahip olduğu özelliklerden bahsederken, ilk sırada nüfus konusunu ele almaktadır. Ona göre bir toplumun tanımını yapmak için bir takım özelliklerin de dile getirilmesi söz konusudur. Toplumun bir coğrafi mekan içerisinde, gruplar halinde, benzer kültürel özelliklere sahip olarak işlevsel özelliklere sahip olduğunu dile getiren Fichter, toplumun sahip olduğu bu özelliklerin ilk sırasına nüfusu getirmektedir. Çünkü Fichter'e göre toplumdaki kişiler demografik bir birim olarak oluşturulmaktadır. Başka deyişle toplam nüfustan söz etmektedir. Bu bağlamda Fichter'in görüşlerinden de anlaşılacağı üzere demografi ve toplum ilişkisi göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

3. 2010 YILI DEMOGRAFİK VERİLERİ BAKIMINDAN BATMAN İLİNİN NÜFUS YAPISI

3.1. Yerleşim Yeri Nüfusları

Tablo.1: Batman il/ilçe merkezi ve belde/köy nüfusu

	İl/ilçe Merkezleri		
	Toplam	Erkek	Kadın
Türkiye	56.222.356	28.308.856	27.913.500
Batman	373.388	187.550	185.838
Belde/Köyler			
Türkiye	17.500.632	8.734.326	8.766.306
Batman	136.812	67.952	68.860
Toplam			
Türkiye	73.722.988	37.043.182	36.679.806
Batman	510.200	255.502	254.698

Batman'ın il ve ilçe merkezi ile belde/köy nüfusu oranlarına bakıldığında, genel olarak Batman'ın toplam nüfusunun 1/4 oranında belde/köylerin nüfus oranına sahip olduğu görülmektedir. Bu durum yaklaşık olarak Türkiye'nin toplam nüfusuna bakıldığında da karşımıza çıkmaktadır. Nüfusun cinsiyet durumuna göre dağılımına bakıldığında, erkek nüfusunun il/ilçe merkezinde kadınlara göre fazla olduğu görülürken, belde/köylere bakıldığında ise kadınların nüfus bakımından erkeklerden fazla olduğu görülmektedir. Cinsiyet durumuna göre ortaya çıkan bu sonuç, Türkiye'nin toplam nüfusu içerisinde il/ilçe merkezleri ile belde/köylerin karşılaştırıldığında, paralellik gösterdiği görülmektedir. Türkiye'nin toplam nüfusunda da il/ilçe merkezlerinde toplam erkek nüfusunun kadın nüfusundan fazla olduğu; belde/köylerde ise kadın nüfusunun erkek nüfusundan fazla olduğu görülmektedir.

Tablo.2: Batman İlçeleri Nüfus Dağılımı

Batman	Toplam	Erkek	Kadın
Merkez	355.151	178.134	177.017
Beşiri	30.184	15.083	15.101
Gercüş	23.330	11.492	11.838
Hasankeyf	6.796	3.347	3.449
Kozluk	62.095	30.907	31.188
Sason	32.644	16.539	16.105
Toplum	510.200	255.502	254.698

Batman'a bağlı ilçelerin sahip oldukları nüfus dağılımına bakıldığında, öncelikle göze çarpan durum merkez ilçenin nüfusunun, diğer ilçelere göre oldukça fazla olmasıdır. Fakat bu durum aslında normal bir durum olarak görülmektedir; çünkü Türkiye'nin geneli itibarıyla merkez ilçelerin nüfusları, diğer çevre ilçelere göre çok fazla olarak görülmektedir.

Batman'ın çevre ilçelerine bakıldığında göze çarpan ilçelerin başında Kozluk gelmektedir. Kozluk ilçesinin nüfusu, 2010 nüfus verilerine göre 62.095 olarak tespit edilmiştir. Diğer ilçelerin ortalama nüfusu ise 20000 ile 30000 arasında olarak tespit edilmiştir. Batman'ın ilçeleri arasında nüfus durumunun en seyrek olduğu ilçe, 6976 kişi ile Hasankeyf olmuştur.

Batman'ın ilçelerindeki nüfus dağılımının cinsiyet durumuna göre dağılımına bakıldığında ise, merkez ilçe ve Sason'da erkek nüfusun fazla olduğu görülürken; Beşiri, Gercüş, Hasankeyf ve Kozluk'ta kadın nüfusunun daha fazla olduğu gözle çarpmaktadır.

3.2. Yaş Grubu Dağılımı

Tablo.3: Batman İlinin Yaş Dağılımına Göre Demografik Durumu

Yaş Grubu	Toplam	Erkek	Kadın
0-4	67.316	34.417	32.899
5-9	69.080	35.391	33.689
10-14	69.826	35.591	34.235
15-19	62.324	31.963	30.361
20-24	42.711	19.945	22.766
25-29	40.793	20.168	20.625
30-34	38.305	18.946	19.359
35-39	29.334	15.183	14.151
40-44	20.588	10.743	9.845
45-49	19.333	10.273	9.060
50-54	11.385	5.713	5.672
55-59	11.685	5.592	6.093
60-64	8.450	3.480	4.970
65-69	6.127	2.789	3.338
70-74	5.279	2.366	2.913
75-79	3.676	1.676	2.000
80-84	2.514	845	1669
85-89	1.029	336	693
90+	445	85	360
Toplam	510.200	255.502	254.698

Batman'ın yaş dağılımına göre demografik durumuna bakıldığında, öncelikle göze çarpan önemli noktanın, nüfusun yarısının 0 ile 19 yaş arasındaki kesimin oluşturmakta olmasıdır. Buna göre Batman nüfusunun oldukça genç bir yapıya sahip olduğu ve genç nüfusun toplam nüfus içerisinde çok büyük bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Bu durumdan çıkarılabilecek ilk sonuç, gençlerin bu kadar çok sayıda nüfusa sahip olmasından dolayı, gençlere yönelik çalışmaların yapılması gerektiğidir. Örneğin eğitim kurumlarının yaygınlaştırılması ve Batman'da eğitime öncelikli sıraya konulmasının nedeni olarak, genç nüfusun Batman ilinde önemli bir paya sahip olmasıdır. Batman ilinin dinamik ve genç bir yapıya sahip olması, özellikle bu yaş kesimine yönelik çalışmaların gereksinimini ortaya çıkaracaktır. Yaşlı nüfusa bakıldığında ise ortalamanın altında olduğu görülmektedir. Özellikle 70 yaş ve üzeri nüfusun, toplam nüfusa oranının oldukça düşük olması, hayat standartlarının ortalamanın altında olabileceği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

Batman ilinin yaş dağılımına göre demografik özellikleri içerisinde cinsiyete bağlı olarak değerlendirme yapılacak olursa, ortalama yaşam süresinin 60 ile 70 yaşları arasında görülürken; yaş dağılımında cinsiyete bağlı olarak yapılan değerlendirmede önemli bir nokta görülmektedir. Bu nokta, genç nüfusta erkek sayısının kadın sayısına oranı genel itibariyle fazla olarak tespit edilmekte; fakat 55 yaş ve üzeri yaş gruplarında kadınların nüfusu erkeklerin nüfusunu geride bırakmaktadır. Bu durumun birçok sosyal nedeni bulunmaktadır. Özellikle toplumda erkeklerin çalışan bir kesim olması, bu noktada önemli bir neden olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. Nüfusa Kayıtlı Olunan İl

Tablo.4: Batman Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettikleri İl

İkamet Edilen İl	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl (Batman)	İkamet Edilen İl	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl (Batman)
Adana	13.705	İzmir	13.454
Ankara	5.108	Kocaeli	2.360
Antalya	18.134	Konya	1.584
Aydın	4.514	Malatya	1.108
Bitlis	1.633	Manisa	5.387
Bursa	3.709	Mardin	7.398
Diyarbakır	13.991	Muğla	1.309
Edirne	1.191	Muş	2.823
Gaziantep	1.884	Siirt	5.405
Hatay	2.395	Tekirdağ	1.367
İsparta	1.177	Şanlıurfa	1.073
Mersin	8.372	Van	1.188
İstanbul	107.867	Batman	417.977

(Not: 1000 kişinin üzerindeki iller tabloda yer almaktadır.)

Nüfusa kayıtlı olunan il bazında Batman'ın demografik özellikleri içerisinde öncelikle Batman nüfusuna kayıtlı olanların ikamet ettikleri illere bakılacak olursa, bu iller arasından 1000 kişiden fazla olan illere yukarıdaki tabloda yer verilmiştir. Bu illerin gerek sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel, gerekse coğrafi konumları göz önünde bulundurulduğunda, tablo daha anlaşılır hale gelmektedir. Bu illeri öncelikle kendi içerisinde iki grup olarak ayırmak gerekirse; bir tarafta Bitlis, Diyarbakır, Gaziantep, Mardin, Siirt, Şanlıurfa gibi yakın olan iller yer almaktadır. Diğer tarafta ise İstanbul, İzmir, Antalya, Adana, Mersin, Bursa gibi sanayisi gelişmiş olan illerdeki Batmanlı nüfusun çokluğu göze çarpmaktadır. Bu tabloda verilen illerde ikamet etmekte olan Batmanlıların göç etme ve bu illerde ikamet etme nedenlerinin başında, bu illerin iş olanakları bakımından elverişli olduğunu göstermektedir.

Tablo.5: Batman Nüfusuna Kayıtlı Olanların İkamet Ettikleri İl

İkamet Edilen İl	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl (Batman)	İkamet Edilen İl	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl (Batman)
Artvin	38	Tunceli	89
Çankırı	37	Yozgat	68
Çorum	50	Aksaray	81
Giresun	45	Bayburt	26
Gümüşhane	39	Karaman	91
Nevşehir	99	Kırıkkale	94
Niğde	86	Bartın	71
Ordu	43	Ardahan	41
Rize	51	Iğdır	73
Sinop	38	Kilis	76
Trabzon	88		

(Not: 100 kişinin altındaki iller tabloda yer almaktadır.)

Batman nüfusuna kayıtlı olup da, diğer illerde ikamet etmekte olanlar içerisinde, sayısı 100 kişinin altında olan illere bakıldığında ise, öncelikle göze çarpan nokta, bu illerin Batman'a olan uzaklığıdır. Yukarıdaki tabloda yer alan iller, Batman'a uzak olması, bu sayının düşük olmasında önemli bir etken olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu illerin bir çoğunda, sanayinin gelişmemiş olması ve iş imkanlarının çok fazla olmadığı düşünüldüğü takdirde, söz konusu illerde ikamet eden Batman nüfusuna kayıtlı insanların sayısının azlığı anlaşılmaktadır.

Tablo.6: Batman'da İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İl

Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	İkamet Edilen İl (Batman)	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	İkamet Edilen İl (Batman)
Bitlis	1.760	Siirt	26.222
Diyarbakır	28.651	Batman	417.977
Mardin	15.093	Şırnak	3.874

(Not: 1000 kişinin üzerindeki iller tabloda yer almaktadır.)

Batman’da ikamet eden nüfusun hangi ile kayıtlı olduklarına bakıldığında, beklenen bir sonuç ile karşılaşılmaktadır. Batman nüfusu içerisinde ikamet eden nüfusun kayıtlı oldukları iller içerisinde kişi sayısı 1000’in üzerinde olan illere bakılınca, Batman’a yakın olan iller yer almaktadır. Bitlis, Diyarbakır, Mardin, Siirt ve Şırnak nüfusuna kayıtlı olan bireyler, sayıca daha fazla ön plana çıkmıştır. Bu durumun en bariz nedeni olarak, insanların çalışma hayatlarını yakın olan çevre illerde seçmesi ya da yakın çevre insanının Batman’da daha kolay iş bulabildiği sonucuna ulaşırız.

Tablo.7: Batman’da İkamet Edenlerin Nüfusa Kayıtlı Oldukları İl

Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	İkamet Edilen İl (Batman)	Nüfusa Kayıtlı Olunan İl	İkamet Edilen İl (Batman)
Artvin	41	Muğla	63
Bilecik	41	Rize	25
Bolu	52	Sakarya	92
Burdur	58	Sinop	63
Bursa	99	Tekirdağ	37
Çanakkale	73	Tunceli	95
Edirne	74	Uşak	62
Erzincan	73	Bayburt	18
Giresun	81	Karaman	76
Gümüşhane	49	Bartın	56
Hakkari	63	Ardahan	64
Kars	81	Iğdır	39
Kastamonu	89	Yalova	3
Kırklareli	31	Karabük	53
Kocaeli	80	Kilis	70

Not: (Not: 100 kişinin altındaki iller tabloda yer almaktadır.)

Batman’da ikamet etmekte olan insanların nüfusa kayıtlı oldukları iller bazında sayısı 100 kişinin altında olan illere bakıldığında ise, birçok il karşımıza çıkmaktadır. 100 kişinin altında olan bu illerin ortak noktaları ise, genel olarak Batman’a uzak olması şeklinde açıklanabilir. 2010 verilerine bakıldığında, Batman ilinde ikamet etmekte olanlara arasında, Türkiye’nin diğer 80 ilinin nüfusuna kayıtlı olan insanlar yer almaktadır. Bu durumu, devlet memurlarının “doğu görevi” adı altında mesleklerini devam ettirmek yada mesleğe başlamak amacıyla Batman’a tayin olmaları ile açıklayabiliriz.

3.4. Eğitim Durumu

Tablo.8: Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Okuma Yazma Durumu

Yaş Grubu	Cinsiyet	Okuma Yazma Bilmeyen	Okuma Yazma Bilen	Bilinmeyen	Toplam
6-13	Erkek	69	56.935	354	57.358
	Kadın	177	54.382	421	54.980
14-17	Erkek	190	25.956	223	26.369
	Kadın	695	23.993	454	25.142
18-21	Erkek	368	18.562	677	19.607
	Kadın	1,876	17.814	1.523	21.213
22-24	Erkek	278	10.854	1.324	12.456
	Kadın	1.853	10.028	1.138	13.019
25-29	Erkek	612	17.136	2.412	20.160
	Kadın	3.176	15.864	1.572	20.612
30-34	Erkek	506	17.403	1.031	18.940
	Kadın	3.208	15.172	967	19.347
35-39	Erkek	345	14.272	552	15.169
	Kadın	2.551	10.959	627	14.137
40-44	Erkek	308	10.202	225	10.735
	Kadın	2.476	6.971	391	9.838
45-49	Erkek	374	9.718	178	10.270
	Kadın	2.675	5.876	502	9.053
50-54	Erkek	337	5.249	124	5.710
	Kadın	2.272	3.073	324	5.669
55-59	Erkek	626	4.829	135	5.590
	Kadın	2.959	2.610	521	6.090
60-64	Erkek	620	2.722	133	3.475
	Kadın	3.157	1.379	427	4.963
69 +	Erkek	3.710	3.805	572	8.087
	Kadın	8.244	1.116	1.608	10.968
	Toplam	43.662	366.880	18.415	428.957

Okuma yazma durumuna bağlı olarak yukarıda verilen tabloda, Batman nüfusuna kayıtlı olanların okuma yazma durumları görülmektedir. Cinsiyet ve yaş grubuna göre Batman nüfusuna kayıtlı olanların okuma yazma durumlarına bakıldığında, göze ilk çarpan nokta, okuma yazma bilmeyen kişi sayısının fazlalığı olmuştur. Ortalama olarak toplam nüfusunun yaklaşık olarak % 10'unun okuma yazma bilmiyor olması, bu konunun dikkat çekilmesi gereken bir konu olmasıdır. Yukarıdaki tablo hakkında söylenebilecek bir diğer önemli nokta ise, okuma yazma bilmeyenler arasında yer alan bütün yaş gruplarında kadınların sayısının, erkeklere göre oldukça yüksek olmasıdır. Okuma yazma bilenler arasında ise hemen hemen bütün yaş gruplarında erkeklerin sayıca fazla olduğu görülürken, okuma yazma bilen erkeklerle kadınlar arasında sayıca çok da fazla fark olmadığı görülmektedir.

Tablo.9: Cinsiyete Göre Bitirilen Eğitim Düzeyi (15+ yaş)

Bitirilen Eğitim Düzeyi	Toplam	Erkek	Kadın
Okuma Yazma Bilmeyen	43.313	8.248	35.065
Okuma Yazma Bilen Fakat Bir Okul Bitirmeyen	39.122	13.007	26.115
İlkokul Mezunu	52.139	23.915	28.224
İlköğretim Mezunu	75.326	43.484	31.842
Ortaokul veya Dengi Okul Mezunu	10.861	7.393	3.468
Lise veya Dengi Okul Mezunu	50.689	35.502	15.187
Yüksekokul veya Fakülte Mezunu	13.789	10.161	3.628
Yüksek Lisans Mezunu	807	618	189
Doktora Mezunu	201	136	65
Bilinmeyen	17.570	7.564	10.006
Toplam	303.817	150.028	153.789

Yukarıdaki tabloda göze çarpan en önemli nokta, cinsiyete göre bitirilen eğitim düzeyi içerisinde “ilköğretim mezunu” olanların, diğerlerine göre sayı bakımından fazla olmasıdır. Bu durum, Batman ilinde eğitim seviyesinin ortalamasının altında olmadığını bir göstergesi olarak görülebilir. Tabloda göze çarpan bir diğer önemli konu ise, “okuma yazma bilmeyen” ve “okuma yazma bilen fakat bir okul bitirmeyen” kişiler içerisinde kadınların sayısının erkeklerin sayısına göre oldukça yüksek olmasıdır. Eğitim durumu ilkokul mezunu olarak görülenlere bakıldığında ise kadınların oranının erkeklere göre biraz fazla olduğu görülmektedir. Fakat diğer eğitim seviyelerinde yer alan okullardaki mezunlara bakılınca, erkeklerin daha fazla tahsilli olduğu, daha fazla eğitim gördükleri sonucuna ulaşılmaktadır. Batman’ın sahip olduğu sosyal ve kültüre hayatın getirdiği özellikler çerçevesinde bakıldığında 13789 Yüksekokul veya Fakülte, 807 Yüksek lisans ve 201 doktora mezunu olması, Batman nüfusuna kayıtlı olup da yükseköğretimin çeşitli kademelerinden mezun sayısının önemini ortaya koymaktadır.

3.5. Medeni Durum

Tablo.10: Cinsiyet Dağılımına Göre Batman İli Nüfusunun Medeni Durumu

Medeni durum	Toplam	Erkek	Kadın
Hiç evlenmedi	122.379	63.591	58.788
Evli	169.515	84.588	84.927
Boşandı	1.372	516	856
Eşi öldü	10.551	1.333	9.218
Toplam	303.817	150.028	153.789

Batman genelinde bakıldığında evli olanların sayısal bakımdan fazla olduğu görülmektedir. Fakat tablodan çıkan sonuca bakılınca, hiç evlenmemiş olanların sayısının da fazla olduğu görülmektedir. Tablo.5'ten elde edilen verilere bakıldığında bu durum daha da açıklık kazanacaktır. Çünkü Batman halkının genel nüfusunun ortalama olarak yarısı, genç nüfusa ait olduğu görülmekte ve bunun neticesinde evli ve hiç evlenmeyenlerin sayıca bu kadar olmaları anlaşılmalıdır. Evli olanlar içerisinde cinsiyete göre ortaya çıkan duruma bakılınca, Batman nüfusuna bağlı olan evliler içerisinde erkek ve kadın sayısının birbirine çok yakın olduğu görülmektedir.

Batman nüfusuna kayıtlı olanların medeni durumlarının cinsiyet durumlarına göre bakıldığında ortaya çıkan önemli nokta ise eşi ölen kadınların sayısının, erkeklere oranla çok fazla olmasıdır. Bu sonucun ortaya çıkmasındaki temel nedenlere bakılacak olursa, öncelikle erkeklerin çalışan olması, terör olayları gibi nedenler akla gelmektedir. Boşanan çiftler konusunda da, kadınların sayıca erkeklerden fazla oluşu görülmektedir.

Tablo.11: Cinsiyet ve Yaş Grubuna Göre Medeni Durum

Yaş grubu	Cinsiyet	Hiç evlenmedi	Evli	Boşandı	Eşi öldü	Toplam
15-19	Erkek	31.745	214			31.959
	Kadın	28.563	1.790	3	2	30.358
20-24	Erkek	17.457	2.467	5	4	19.933
	Kadın	13.497	9.195	41	21	22.754
25-29	Erkek	9.207	10.889	59	5	20.160
	Kadın	6.360	14.049	125	78	20.612
30-34	Erkek	3.074	15.773	75	18	18.940
	Kadın	3.570	15.501	138	138	19.347
35-39	Erkek	1.120	13.947	86	16	15.169
	Kadın	1.959	11.829	139	210	14.137
40-44	Erkek	410	10.226	66	33	10.735
	Kadın	1.150	8.217	105	366	9.838
45-49	Erkek	242	9.898	75	55	10.270
	Kadın	1.042	7.394	87	530	9.053
50-54	Erkek	116	5.512	46	36	5.710
	Kadın	584	4.478	49	558	5.669
55-59	Erkek	82	5.401	38	69	5.590
	Kadın	659	4.553	52	826	6.090
60-64	Erkek	33	3.316	19	107	3.475
	Kadın	455	3.385	33	1.090	4.963
65+	Erkek	105	6.945	47	990	8.087
	Kadın	949	4.536	84	5.399	10.968
	Toplam	122.379	169.515	1.372	10.551	303.817

Batman nüfusuna kayıtlı olanların cinsiyet ve yaş gruplarına göre medeni durum dağılımlarına bakıldığında, dikkat çeken ilk nokta hiç evlenmeyenler içerisinde 30 yaş üzeri kadınlar, erkeklere oranla fazla olduğu görülürken; 30 yaş altı hiç evlenmeyenler içerisinde erkeklerin sayıca daha fazla oldukları görülmektedir. Fakat evli olanlara bakıldığında ise bundan farklı bir durum ortaya çıkmaktadır. Buna göre 30 yaş üzeri evli olanların içerisinde genel olarak erkeklerin sayısının kadınların sayısından daha fazla oldukları görülürken; 30 yaş altında ise evli kadınların erkeklerden daha fazla sayıda olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tabloda dikkat çeken bir diğer nokta ise eşi ölenlerle ilgili sütundan elde edilen verilerde karşımıza çıkmaktadır. Tabloya göre hareket edildiğinde erkek ve kadınlar arasında eşi ölenlerin sayısına bakılınca her yaş grubu içerisinde kadınların sayısının erkeklerden fazla olduğu tespit edilmiştir. Erkekler ve kadınlar arasındaki bu durum, özellikle 50 yaş ve üzerinde kendisini hissettirmiştir.

3.6. Ülke İçi Göç Durumu

Tablo.12: Batman Aldığı Göç, Verdiği Göç, Net Göç ve Net Göç Hızı (2009-2010)

İl	ADNKS 2010 Nüfusu	Aldığı Göç	Verdiği Göç	Net Göç	Net Göç Hızı
Türkiye	73.722.988	2.360.079	2.360.079	0	0
Batman	510.200	19.561	18.839	722	1,42

Tablodaki verilere bakıldığında Batman'ın göç alan ve göç veren bir il olma özelliğine sahip olduğu görülmektedir. Batman'ın aldığı göç sayısı verdiği göç sayısından fazla olduğundan Batman ilinin net göç hızı %1,42, Net göç sayısı ise 722 olarak tespit edilmiştir. Burada "Net Göç" ile anlatılmak istenen, her ilin aldığı göç ile verdiği göç arasındaki farktır. Batman ilinin Net Göç'ü de hesaplanarak sayısal veri halinde tabloda yer almıştır (Kaynak:TÜİK).

Tablo.13: Batman'ın Aldığı Göç Durumu (2009-2010)

	Verdiği göç	Aldığı göç
	Türkiye	Batman
Türkiye	2.360.079	19.561
İstanbul	336.932	6.222
Diyarbakır	44.858	2.518
Siirt	13.973	1.153
Mardin	30.495	1.009

Not: 1000'in üstündeki sayılar tabloya alınmıştır.

Batman'ın aldığı göç durumuna bakıldığında, TÜİK verilerine göre Türkiye'nin bütün illerinden göç aldığı görülmektedir. Tablo.13'te Batman'ın göç aldığı iller içerisinde kişi sayısı 1000'in üzerindeki illere yer verilmiştir. Bu tabloya göre Batman'ın en çok göç aldığı il olarak 6.222 kişi ile İstanbul ön plana çıkmaktadır. Diğer illere bakıldığında ise, 2.518 kişi ile Diyarbakır, 1.153 kişi ile Siirt, 1.009 kişi ile Mardin illerinden göç almıştır. Türkiye'de göç veren iller içerisinde en fazla göç veren il İstanbul'dur. İstanbul'dan sonra Batman'a göç veren iller ise, Batman'ın çevresinde yer alan iller olması bakımından ön plana çıkmaktadır.

Tablo.14: Batman'ın Verdiği Göç Durumu (2009-2010)

	Verdiği göç	Aldığı göç
	Türkiye	Batman
Türkiye	2.360.079	18.839
İstanbul	439.515	6.614
Diyarbakır	34.810	1.626
Mardin	25.478	857
Ankara	182.845	741
Antalya	86.907	736
İzmir	111.255	700
Siirt	8.911	678

Not: 500'ün üstündeki sayılar tabloya alınmıştır.

TÜİK verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda Batman'dan göç edenlere bakıldığında da, Türkiye'nin her iline göç eden Batman nüfusuna kayıtlı kişilerin olduğu görülmektedir. Batman ili nüfusuna bağlı olup da göç edenlere, yani Batman'ın verdiği göç durumuna bakıldığında, Tablo.13'te olduğu gibi ilk sırada 6.614 kişi ile İstanbul gelmektedir. İstanbul'dan sonra gelen illere bakılınca 2. ve 3. sırada 1.626 kişi ile Diyarbakır ve 857 kişi ile Mardin gelmektedir. Batman'dan Diyarbakır ve Mardin'e bu kadar göç gitmesinin nedenlerinin başında çevre iller olması ve iş imkanının bulunmasıdır. Batman'ın göç verdiği illeri ele alan tablonun 4. ve 5. sırasında 741 kişi ile Antalya ve 736 kişi ile Ankara gelmektedir. Bu illerinde sanayi ve turizm gibi çok fazla alanda iş imkanına sahip olması bakımından göç edilen iller içerisinde tercih edildiği söylenebilir. Bir diğer il olan Siirt hakkında ise, Diyarbakır ve Mardin'e göç edenler hakkında söylenenlere benzer şeyler söylenebilir.

4. SONUÇ

Nüfus konusu toplumbilim içerisinde yeri ve önemi dile getirilen ve 21. yüzyılda da bu önemini koruyan bir konudur. Nüfus-toplum ilişkisi içerisinde demografik özelliklerin yorumlanması ve anlamlandırılması, bu ilişkinin toplumbilim içerisinde üstlendiği misyonun gereği olarak görülmelidir. Dünyanın global bir köy kabul edilmesi ve sınırların ortadan kalkması, nihayetinde bir küreselleşme tasavvurunun inşa edilmesi, sosyal bilimlerin çatısı altındaki birçok disiplinin konusu haline gelebilirken, bu disiplinlerin kendi içerisinde yer alan konular üzerinde de etkileri göstermektedir. Bu bağlamda sınırların ortadan kalktığı bir dünyada toplumsal hareketlilik, yani göç unsurunun da etkisiyle insanların oluşturdukları toplum içerisinde nicelik olarak da göz önünde bulundurulması, nüfus olgusunun önemine neden olmuştur. Nüfus adı altında insanların niceliksel olarak tasnif edilmesi ve bu nüfus içerisinde farklı başlıklar altında ayrışması, demografik veriler ışığında bir toplum hakkında çözümleme yapabilmeyi sağlayabilecektir. Bu çalışmada böyle bir amaç doğrultusunda bu noktaya getirilmeye çalışılırken, demografik veriler ışığında bir kent(Batman'ın) tahlil edilmek istenmiştir.

Bu çalışma TÜİK verilerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda, Batman'ın demografik özelliklerini konu edinmiştir. Veriler baz alınarak ve Batman nüfusuna bağlı olarak yerleşim yeri nüfusları, yaş grubu dağılımları, eğitim durumları, medeni durumları ve ülke içi göç durumları incelenmiştir. Çalışmada yer verilen 14 tablo ile birlikte öncelikle il merkezi, ilçeler ve beldeler ile köylerin cinsiyetlere göre nüfus dağılımlarına yer verilmiştir. İl/ilçe merkezleri ile belde ve köy nüfuslarında kadın ve erkek nüfusu arasında sayısal olarak fazla fark olmadığı tespit edilirken, genel olarak kadın nüfusunun fazla olduğu görülmüştür. Batman nüfusunun yaş gruplarına göre dağılımına bakıldığında ise, öncelikle Batman nüfusunun genç nüfus olma özelliği taşıdığı görülmektedir. Tablo.3'e göre bakıldığında Batman ilinin toplam nüfusunun 510.200 olduğu görülürken, 268.546 kişinin genç nüfus olarak kabul edebileceğimiz 0-19 yaş grubu içerisinde yer almaktadır. Buna göre nüfusun yarısından fazlası genç nüfus olma özelliği taşımaktadır.

Nüfusa kayıtlı olunan il başlığı altında Batman'ın demografik özelliklerine bakıldığında, Batman nüfusuna kayıtlı olanların ikamet ettikleri iller içerisinde İstanbul, Diyarbakır, Antalya, İzmir, Adana gibi sanayisi gelişmiş, iş imkanının yeterli olduğu düşünülen iller yer almaktadır. Ayrıca bu illerin yanı sıra, Mardin, Siirt ve Bitlis gibi yakın çevredeki illerde ön plana çıkmak-

tadır (Bkz. Tablo.4). Batman'da ikamet edenlerin nüfusa kayıtlı oldukları illere bakıldığında ise Bitlis, Diyarbakır, Mardin, Siirt, Batman ve Şırnak illeri ön plana çıkmaktadır (Tablo.6). Bu durumun en önemli nedeni ise, Batman'ın, yakın çevre iller tarafından göç amaçlı tercih edilmesidir. Batman'a göç edilmesinin asıl neden olarak iş imkanının olması ve terör olayları gibi nedenler olduğu da söylenebilir.

Batman ilinin 2010 yılı verilerine göre demografik özellikleri içerisinde eğitim durumlarına bakıldığında ise genç nüfus içerisinde okuma yazma bilenlerin oranının yüksek olduğu görülmektedir. 30 yaş üzerindeki kişiler içerisinde ise okuma yazma bilmeyenlerin oranında belirgin bir şekilde artış olduğu fark edilmektedir. Genel olarak toplam nüfus içerisinde okuma yazma bilmeyenlerin cinsiyet durumuna göre dağılımına bakıldığında ise, bütün yaş grupları içerisinde okuma yazma bilmeyen kadınların, erkeklerden fazla olduğu görülmektedir. Özellikle 30 yaş üzerinde bu durum kendisini daha fazla hissettirmektedir. Ayrıca tablo.9'da yer alan verilerden elde edilen bir diğer sonuç ise, ilköğretim mezunları haricinde ortaokuldan lisansüstü (yüksek lisans ve doktora) mezunlar içerisinde erkeklerin sayısının kadınlara göre fazla olmasıdır. İlkokul mezunları içerisinde ise, 23.915 erkek 28.224 kadın nüfus bulunmaktadır. Bu durum okula giden kızların sayılarında artış olması ya da kızların okula gitmelerine sıcak bakılması şeklinde çözümlenecek olursa, olumlu gelişmelerin yaşandığı sonucuna ulaşılmaktadır.

Batman nüfusunun sahip olduğu medeni durum özelliklerine bakıldığında ise, nüfus içerisinde evli nüfusun fazlalığı göze çarpmaktadır. 15-29 yaş aralığı içerisinde yer alan nüfusun medeni durumlarına bakıldığında evli kadınların erkeklerden fazla olduğu görülmektedir. Evli nüfus içerisinde nüfusun en az olduğu yaş grubu olan 15-19 yaş aralığında yer alan nüfusun medeni durum özelliklerine bakıldığında ise, 214 erkek ve 1790 kadın nüfusa ulaşılmaktadır. Batman nüfusunun medeni durum özellikleri içerisinde dikkat çeken bir diğer husus olarak eş ölen nüfus içerisinde kadınların erkeklerden her yaş grubu içerisinde fazla olmasıdır.

Batman ilinin göç durumuna bakıldığında ise, aldığı ve verdiği göçler neticesinde bir takım sonuçlara ulaşılmıştır. Bu sonuçlar içerisinde öncelikle, Batman'ın aldığı ve verdiği göç arasındaki farkın çok büyük olmamasıdır. Tablo.12'de de görüldüğü üzere 2010 yılı verilerine göre 19.561 kişi Batman'a göç ederken, 18.839 kişi Batman'dan farklı illere göç etmiştir. Bu sonuca göre net göç 722 olarak tespit edilmiştir. Batman'ın göç aldığı illerin başında İs-

tanbul gelirken, en çok göç aldığı diğer iller Diyarbakır, Siirt ve Mardin olarak görülmektedir. Bu durum ise Batman'a yakın olan iller olması ile açıklanabilir. Ayrıca Batman'dan yapılan göçlere bakıldığında ise, sanayi, ticaret ve turizm yani iş imkanlarının yeterli olabileceği yerler ön plana çıkmıştır. Batman'ın göç verdiği illerin başında ise İstanbul, Diyarbakır, Mardin, Ankara, Antalya, İzmir ve Siirt gelmektedir.

5. KAYNAKLAR

- [1] Erkal M.E., 2011. Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul, s. 177.
- [2] Doğan M. S. ve dğ., 2009. Sosyoloji Çarşısı, E Yazı Yayınevi, Samsun, s. 462.
- [3] Nirun N., 1991. Sistemik Sosyoloji Yönünden Sosyal Dinamik Bünye Analizi, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara, s. 21.
- [4] <http://tuikapp.tuik.gov.tr/adnksdagitapp/adnks.zul>, 20.02.2012.
- [5] Bahar H.İ., 2011. Sosyoloji, Hayat Yayıncılık, İstanbul, s. 353.
- [6] Dinçkol A., 2009. Sosyoloji, Der Yayınları, İstanbul, s. 208.
- [7] Marshall G., 1999. Sosyoloji Sözlüğü, (Çev: Osman Akınhay, Derya Kömürcü), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara, s. 139.
- [8] Kurtkan A., 1976. Genel Sosyoloji, İstanbul, s. 134.
- [9] Gezgin, M. F., 1997. Sosyal Yapı Açısından Genel Sosyoloji-Köy Sosyolojisi İlişkileri, İstanbul, s. 25.
- [10] Sharma R. K., 2007. Demography and Population Problems, Atlantic Publishers, Delhi.
- [11] Fichter J., 2001. Sosyoloji Nedir?, (Çev: Nilgün Çelebi), Atilla Kitabevi, Ankara, s. 74.